

A „BM” TELEPÜLÉSEI: BÖRTÖNFÖLDRAJZ – AVAGY A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI INTÉZMÉNYEK TELEPÜLÉSFÖLDRAJZI VIZSGÁLATÁNAK ASPEKTUSAI HUSZTI ZSOLT – TENK ANDRÁS

SETTLEMENTS OF THE MINISTRY OF INTERIOR:
THE JAIL GEOGRAPHY – OR ASPECTS IN SETTLEMENT GEOGRAPHY
OF THE DEPARTEMENTS OF CORRECTION

The authors are trying to establish in this article a new way in the settlement geography: the jail geography. The „jail geography” is missing in English and Russian literature of geography too (see on Google), but this article makes some aspects for its research. The base of research is the spreading of their jails in Hungary today's.

1. ELŐSZÓ

Napjainkban a földrajztudomány folyamatos kiterjesztése zajlik. Ennek példája olyan speciális szektorokhoz kapcsolódó területek bevonása a tér értelmezésének tudományába, melyek első pillanatra meghökkentőek, vagy parciális területnek látszanak, voltaképp azonban korántsem azok. (ld. pl. Kántor 2005). Ezek a térbeli értelmezések fontos – jobbára szociológiai területekhez kapcsolódóan – kivetítései az alkalmazott földrajztudománynak.

Az országot járva, geográfusként szöveget ütött a fejünkbe, a börtönök többsége miért a nagyobb városok főterein, illetve a városközpontokban található meg. Továbbá, miért csak az Osztrák-Magyar Monarchia idejéből származó börtönök vannak a települések központi területein?

Áttekintve a szakirodalmat, általánosságban véve elmondható, hogy a büntetés-végrehajtási intézmények megléte a földrajztudományokon belül legfeljebb egyes városfunkció-vizsgálatokban helyet kap (lásd *C.SAPÓ 2001*), de jobbára csak a funkció említésének szintjén, nem találtunk utalást arra, hogy ezen intézmények működése, vagy a települések életében játszott szerepe, esetleg elhelyezkedésük vagy a térhasználatuk hogyan alakul(t).

A kapcsolódó földrajztudományi cikkek csak érintőlegesen vagy egyáltalán nem foglalkoznak a börtönök geográfiájával (*DÁVID – MOLNÁR – BUJDOSÓ – DERESKEY 2007*).

Az internetes keresés (*WWW.GOOGLE.COM*) a „börtönföldrajz” angol nyelvű keresésére egyáltalán nem, az orosz nyelvű keresésre alig hoz találatot, azok is inkább a börtönélet művészeti, szociokulturális és társadalompolitikai kivetüléseiként értelmezhetők.

Értelmezésünk szerint, érdemes ezen sajátos témának némi időt szentelni, s megvizsgálni, hogy a földrajztudomány esetleg mit tud esetleg egy alkalmazott tudomány oldaláról nyújtani e területnek. A településgeográfiai szempontú értékelésen túl érdekes lehet az intézményi háló hálózatelmélettel és gráfelmélettel való összevetése is, mely akár alkalmazott tudományként optimalizálhatja a térbeli folyamatokat, vagy új megközelítésbe helyezhet meglévő információkat.

2. FELVETÉSEK, KUTATÁSI HIPOTÉZISEK

A kutatási területet elsőként a büntetés-végrehajtás főbb szervezeti és települési kapcsolataival lehetséges lehatárolni. Ehhez kapcsolódóan létrehozhatóak feltételezések:

a településeken belüli önálló zárt településként jellemezhető,
 a eltérő korú (alapítású) intézmények más-más jellemzőkkel írhatóak le mind települési elhelyezkedésük, mind szerepük kapcsán
 bár zárt gazdasággal rendelkeznek, de vannak települési kapcsolataik (pl.: foglalkoztatás)
 piaci orientációjú állami, ritkábban magántulajdonú cégek látják el a foglalkoztatást (termelést)
 jellemző gazdasági ágazatok köthetők a foglalkoztatáshoz
 területileg valamilyen rendezett eloszlást mutatnak,
 kapcsolat lehet a megyeszékhelyek rangja, a felsőbb bíróságok és a büntetés-végrehajtás intézményeinek telephelyei között.

Ennélfogva, jelen cikkben a büntetés-végrehajtás intézményeinek főbb jellemzői és a székhelytelepülés funkciói kapcsolódnak össze.

3. A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS HAZAI TELEPÜLÉSFÖLDRAJZI JELLEMZŐI – INTÉZMÉNYEK ÉS TELEPÜLÉSEK

„A Belügyminisztérium koordinálja a rendvédelmi szervek munkáját, beleértve a közlekedésrendészet, a határrendészet, a büntetés-végrehajtást, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok irányítását (a hírszerzési tevékenység kivételével), valamint a szervezett bűnözés elleni koordinációs központ irányítását.” (WWW.KORMANY.HU/HU/BELUGYMINISZTERIUM)

A büntetés-végrehajtás a büntető törvényben meghatározott, szabadságelvonással járó büntetéseket, intézkedéseket és büntetőeljárási kényszerintézkedéseket, valamint a szabálysértések miatt kiszabott pénzbírságok átváltoztatásával megállapított elzárásokat, továbbá – egyes esetekben – idegenrendészeti őrizetet ellátó fegyveres intézményi szervek összessége. Ezáltal a büntetés-végrehajtási szervek az intézményi infrastruktúra (ILLÉS 1996) részeinek tekinthetők. A büntetés-végrehajtási szervek felü-

gyeleti, ellenőrző és szakmai irányítója, és a feladatellátáshoz feltételeinek biztosítója a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (BVOP).

Vizsgálataink alapján négy intézményi-szervezeti típust különböztethetünk meg:

- a büntetés-végrehajtásban részt vevő intézmények (börtönök, fegyházak),
- a büntetés-végrehajtás saját központosított intézményei,
- a büntetés-végrehajtáshoz kapcsolódó saját „BV-s” (Büntetés-végrehajtási) állami cégek,
- a büntetés-végrehajtáshoz kapcsolódó piaci cégek.

Ennek alapján az alábbi kép rajzolódik ki az első három csoportra:

A székhelyelemzés ugyanakkor némileg csalóka képet ad, mert mind a három intézménycsoportban vannak olyan szervezetek, melyek több telephelyen működnek, így a székhelyadatok további összevetésre csak korlátozottan alkalmasak, mivel tevékenységük egy része más közigazgatási egység területén folyik.

Érdeemes tehát leszűkíteni a vizsgálatot a 28 jelenleg is működő börtön és fegyház telephelyeire, melyeket a székhelyek alapítási korát nézve furcsa eredményre jutunk:

Van olyan BV-intézmény, mely még a Kiegyezést (1867) megelőzően (!) jött létre, A magyar börtönrendszer életkorátlagát kiszámítva azt kapjuk, hogy az intézmények 2014-ben 101 éves átlagéletkorúak,

Majdnem minden megyében van BV-intézmény (kivéve Komárom-Esztergom), míg a II. világháborút megelőzően több ilyen megye is akadt (pl.: Fejér)

Ha egy megyei szintű BV-intézet van, akkor azok a jobbára a jelenlegi megyeszékhelyekhez köthető. Ez alól kivételek azok a BV-intézetet befogadó régi megyeszékhelyek, melyek megyei bíróságokkal is rendelkeznek (Balassagyarmat, Gyula)

Ebből arra következtethetünk, hogy – legalábbis részben – a rabszállítás kockázatának minimalizálása végett alakult így a települések funkcióival (megyei/járási bíróságai) való összekapcsolódása.

Érdekes képet ad a jelenleg működő börtönök és fegyházak települési helyzete (településen belüli fekvése) is. Nem mindegy ugyanis, hogy egy BV-intézmény hol van. A foglyszállítás egyszerűségét ellensúlyozhatják más tényezők is (pl.: a település biztonsága egy börtönlázadás esetén).

Az tapasztalható, hogy a 30 telephelyből 16 található megyeszékhelyen, illetve, a településen belül 18 helyezkedik el a település központi részén, hat a településközpon-
ton kívül, de belterületen, és csupán hat üzemel külterületi telephelyen. Mindössze négy (!) olyan megyeszékhely van, ahol a börtön (fegyház) nem a település főterén vagy annak közvetlen környezetében található.

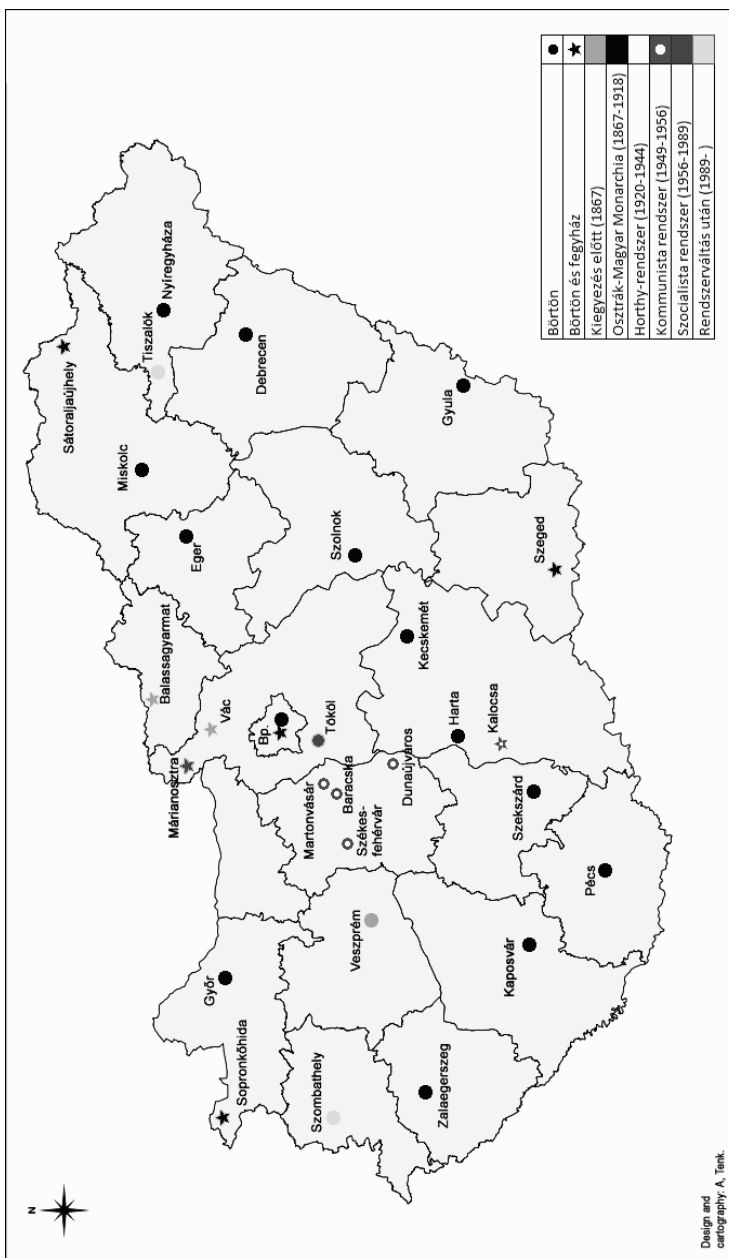
Ennek pontos megértéséhez további, településfejlődési vizsgálatokra van szükség.

1. táblázat: A büntetés-végrehajtás intézményrendszere 2014-ben
 Table 1: The system of departments of corrections

Int. típus	Szervezet	Székhely
Börtönök és fegyházak /28/	Állampusztai Országos BV Intézet	Harta
	Bács-Kiskun Megyei BV Intézet	Kecskemét
	Balassagyarmati Fegyház és Börtön	Balassagyarmat
	Baranya Megyei BV Intézet	Pécs
	Békés Megyei BV Intézet	Gyula
	Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei BV Intézet	Miskolc
	Budapesti Fegyház és Börtön	Budapest
	Fiataikorúak BV Intézete, Tököl	Tököl
	Fővárosi BV Intézet	Budapest
	Győr-Moson-Sopron Megyei BV Intézet	Győr
	Hajdú-Bihar Megyei BV Intézet	Debrecen
	Heves Megyei BV Intézet	Eger
	Jász-Nagykun-Szolnok Megyei BV Intézet	Szolnok
	Kalocsai Fegyház és Börtön	Kalocsa
	Közép-Dunántúli Országos BV Intézet	Baracska
	Márianosztrai Fegyház és Börtön	Márianosztra
	Pálhalmi Országos BV Intézet	Dunaújváros
	Sátoraljaiúj helyi Fegyház és Börtön	Sátoraljaiúj helyi
	Somogy Megyei BV Intézet	Kaposvár
	Sopronkőhidai Fegyház és Börtön	Sopronkőhida
	Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei BV Intézet	Nváregyháza
	Szegedi Fegyház és Börtön	Szeged
	Szombathelyi Országos BV Intézet	Szombathely
	Tiszaleti Országos BV Intézet	Tiszalet
	Tolna Megyei BV Intézet	Szekszárd
	Váci Fegyház és Börtön	Vác
	Veszprém Megyei BV Intézet	Veszprém
	Zala Megyei BV Intézet	Zalaegerszeg
„BV-s” állami cégek /11/	BV Központi Kórház, Tököl	Tököl
	BV Szervezet Továbbképzési és Rehabilitációs Központja	Igal
	Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága	Budapest
	Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központja	Budapest
	Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet	Budapest
	DUNA-MIX Ipari Kereskedelmi Szolgáltató Kft.	Vác
	Adorján-Tex Konfekcióipari és Kereskedelmi Kft.	Kalocsa
	Nagyfa-Alföld Mezőgazdasági és Vegyipari Kft.	Szeged
	Ipoly Cipőgyár Termelő és Szolgáltató Kft.	Balassagyarmat
	BUFA Budapesti Faipari Termelő és Kereskedelmi Kft.	Budapest
	Sopronkőhidai Ipari és Szolgáltató Kft.	Sopronkőhida
	DUNA PAPIR Termelő Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	Tököl
Közp.int./5/	NOSTRA Vegyipari Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.	Márianosztra
	Állampusztai Mezőgazdasági és Kereskedelmi Kft.	Állampuszta
	Annamajori Mezőgazdasági és Kereskedelmi Kft.	Baracska
	Pálhalmi Agrospeciál Mezőgazd. Term. Ért. és Szolg. Kft.	Dunaújváros

Forrás: www.bvop.hu adatai nyomán szerk.: Huszti Zs.

1. ábra: Jelenleg üzemelő börtönök és fegyházak Magyarországon, alapításuk ideje szerint
 Figure 1: Departments of corrections

szerk.: BVOP adatok alapján Tenk A.

2. táblázat: A BV-intézmények és települési elhelyezkedésük
 Table 2: Situation of the correction institutes

Szervezet	Telephely	helyszín		
		településköz- ponti	nem település- központi	külterületi
Allampusztai Országos BV Intézet	Harta			1
Bács-Kiskun Megyei BV Intézet	Kecskemét	1		
Balassagyarmati Fegyház és Börtön	Balassagyarmat	1		
Baranya Megyei BV Intézet	Pécs	1		
Békés Megyei BV Intézet	Gyula	1		
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei BV Intézet	Miskolc	1		
Budapesti Fegyház és Börtön	Budapest		1	
Fiatalkorúak BV Intézete, Tököl	Tököl			1
Fővárosi BV Intézet	Budapest	1		
Győr-Moson-Sopron Megyei BV Intézet	Győr		1	
Hajdú-Bihar Megyei BV Intézet	Debrecen	1		
Heves Megyei BV Intézet	Eger	1		
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei BV Intézet	Szolnok	1		
Kalocsa Fegyház és Börtön	Kalocsa	1		
Közép-Dunántúli Országos BV Intézet	Baracska			1
	Székesfehérvár	1		
	Annamajor		1	
Márianosztrai Fegyház és Börtön	Márianosztra		1	
Pálhalmi Országos BV Intézet	Dunaújváros			1
Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön	Sátoraljaújhely	1		
Somogy Megyei BV Intézet	Kaposvár	1		
Sopronkőhidai Fegyház és Börtön	Sopronkőhida		1	
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei BV Intézet	Nyíregyháza	1		
Szegedi Fegyház és Börtön	Szeged	1		
Szombathelyi Országos BV Intézet	Szombathely		1	
Tiszaleti Országos BV Intézet	Tiszalet			1
Tolna Megyei BV Intézet	Szekszárd	1		
Váci Fegyház és Börtön	Vác	1		
Veszprém Megyei BV Intézet	Veszprém			1
Zala Megyei BV Intézet	Zalaegerszeg	1		
	összesen:	18	6	6

Forrás: www.bvop.hu adatai nyomán szerk.: Huszti Zs.

4. ÖSSZEGRZÉS – VIZSGÁLATI TERVEK

A továbbiakban vizsgálni kívánjuk az intézmények belső területhasználatát, település-gazdasági szerepét, illetve vonzási viszonyait és logisztikai mozgásait. A kutatás sikeres folytatása érdekében felvettük a kapcsolatot a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságával (BVOP), illetve annak sajtóosztályával.

Szándékunkban áll a börtönföldrajz településtörténeti irányának feldolgozása, a nemi elkülönítés és a foglalkoztatás kérdésének vizsgálata, a bezárt börtönök és a volt internálótáborok, kényszermunkatáborok feltérképezése, továbbá a jelenlegi idegenrendészeti táborok helyzetének vizsgálata.

Távlatilag, eredményt hozhat a bírósági területi illetékességi viszonyok és a börtönviszonyok elhelyezkedésének térbeli összevetése is.

IRODALOM

CSAPÓ T. (2001): A megyei jogú városok regionális szerepkörei. In: Ekéné Zamárdi I. (szerk.): 10 éves a Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszéke, Debreceni Egyetem, Debrecen, 2001. pp. 237-244.

DÁVID L. – MOLNÁR I. – BUJDOSÓ Z. – DERESKEY A. (2007): Biztonság, terrorizmus, turizmus. *Gazdálkodás* 51: (Különkiadás) pp. 161-166.

ILLÉS I. (1996): A terciér szektor jellege, társadalmi-gazdasági szerepe, fejlődési sajátosságai. In: Perczel György (szerk.): Magyarország társadalmi-gazdasági földrajza. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 1996.

KÁNTOR Á. (2005): A hajléktalanság földrajza – a hajléktalan jelenség üzenetei. In: Süli-Zakar I. (szerk.): „Tájak – Régiók – Települések”, Debreceni Egyetem, 2005.

www.bvop.hu

www.google.com

www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium